

Archeologienota

Sint-Niklaas - VTS 2020

Bureauonderzoek

RAPPORT

Rapporten van Erfpunt – team Onderzoek

156

Project

Sint-Niklaas - VTS 2020

Projectcode Agentschap Onroerend Erfgoed
2020F64

Uitvoerder project

Erfpunt – team Onderzoek
OE/ERK/Archeoloog/2016/00101
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas

Auteurs

Thierry Van Neste

Wetenschappelijke begeleiding

Erfpunt - team Beheer

© Erfpunt – team Onderzoek, 2020

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Erfpunt. Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN 0778-3841

Erfpunt - team Onderzoek

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

Tel +32 (0)3 778 87 59

onderzoek@erfpunt.be

www.erfpunt.be

www.facebook.com/Erfpunt

<https://sketchfab.com/Erfpunt>

1. Beschrijving van de uitgevoerde werken

1.1. Verantwoording

Op de site “VTS” te Sint-Niklaas zal de bovenbouw van het openbaar domein ingericht worden. In het kader van de geplande werkzaamheden is een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek) verplicht.

Dit onderzoek werd uitgevoerd door het team Onderzoek van Erfpunt. Het verslag van resultaten werd opgesteld door Thierry Van Neste.

1.2. Administratieve gegevens

Projectcode

2020F64

Wettelijk depot

ISSN 0778-3841

Betrokken actoren

Erkende archeoloog: Erfpunt (OE/ERK/Archeoloog/2016/00101)

Veldwerkleider: Thierry Van Neste

Wetenschappelijke advisering: Erfpunt - team Beheer

Vindplaatsnaam

Sint-Niklaas - VTS 2020

Provincie

Oost-Vlaanderen

Gemeente

Sint-Niklaas

Deelgemeente

Sint-Niklaas

Plaats

Onze-Lieve-Vrouwplein, Collegestraat

Toponiem

VTS

Coördinaten (Lambert '72)

Noord: 206311,0513

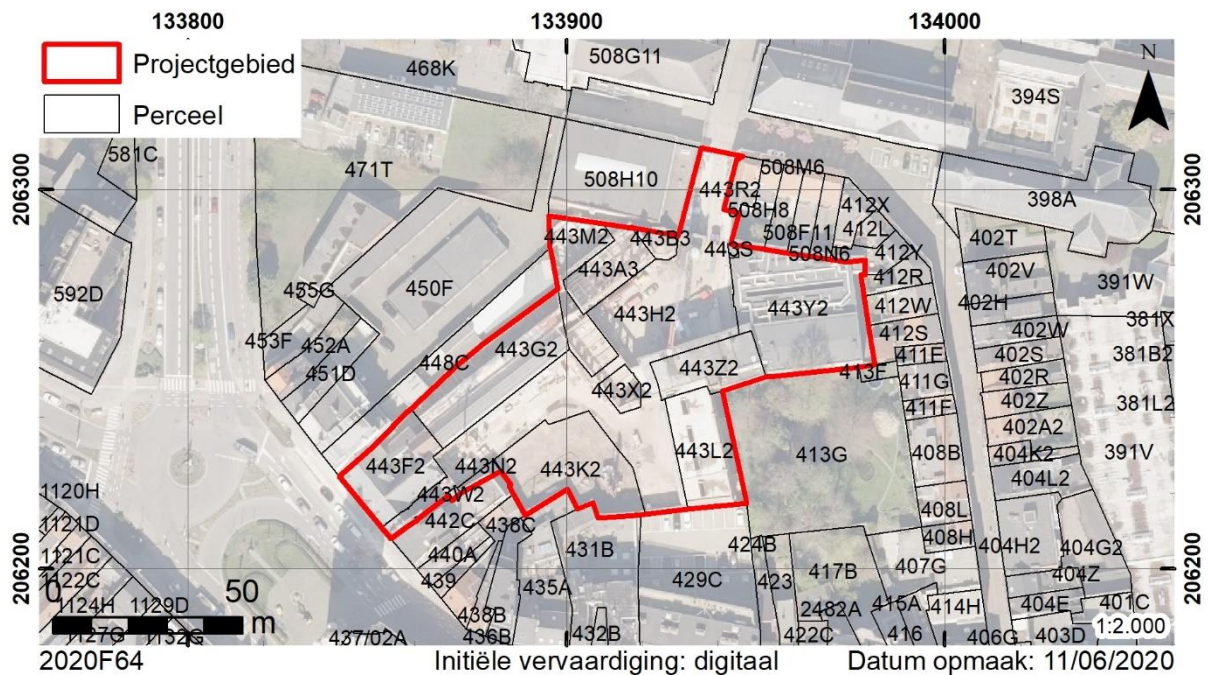
Oost: 133981,4445

Zuid: 206207,87

West: 133840,0073

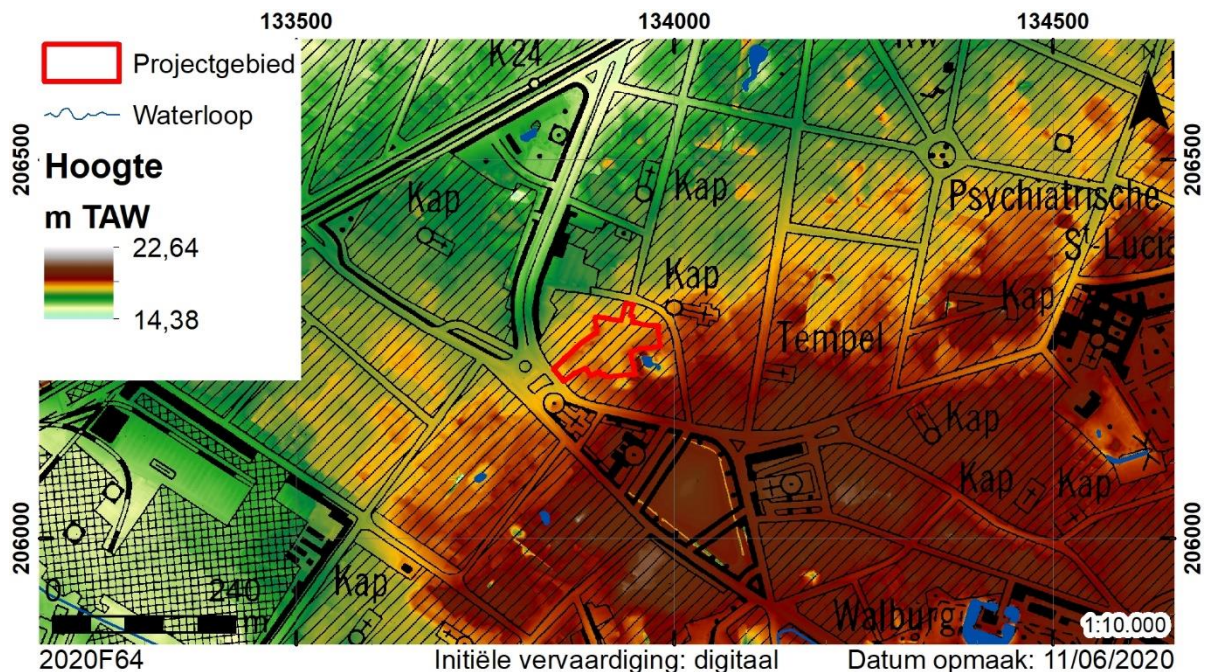
Kadastrale gegevens

Sint-Niklaas, Afdeling 3, Sectie E, perceel 443A3, 443B3, 443F2, 443G2, 443H2, 443K2, 443L2, 443M2, 443N2, 443S, 443V2, 443W2, 443X2, 443Y2 en 443Z2

Kaart 1. Situering op het kadaster (GDI-Vlaanderen 2020a).

Topografische ligging

Kaart 2. Situering op de topografische kaart, het DHM en de VHA (AGIV WMS; GDI-Vlaanderen 2015, 2020).

Begindatum

5 juni 2020

Einddatum

11 juni 2020

Relevante termen uit de Inventaris Onroerend Erfgoed

Typologie: gebouwen voor secundair onderwijs, herenhuizen, katoenfabrieken, poorten (bijgebouwen)

Datering: Onbepaald, nieuwe tijd (16de-18de eeuw), vierde kwart 17de eeuw, vierde kwart 18de eeuw, nieuwste tijd (19de-21ste eeuw), eerste helft 19de eeuw, voor WO I, WO I, 2012

Stijlen: classicisme, neogotiek

Culturen: niet van toepassing

Materiaal: niet van toepassing

Gebeurtenis: bureauonderzoek

1.3. Verstoorde zones

In de zone waarvoor nu een vergunning zal worden aangevraagd werd de volledige onderbouw reeds gerealiseerd in 2012-2013, waardoor deze nu volledig verstoord is.

Om de bestaande gebouwen af te wateren en het gebied voor de verschillende werven toegankelijk te maken werd de onderbouw en een tijdelijke verharding in de eerste helft van 2013 gerealiseerd. Onder elk plein werd een waterbuffer- en infiltratiesysteem voorzien. De beschrijving van de maatregelen van waterhuishouding voor het project werden gegeven in de motivatienota die in 2012 opgesteld werd door Omgeving CVBA¹:

- Er wordt onder de verharding van de publieke ruimte een gescheiden riolering voorzien. De DWA leidingen voeren hierbij deels naar de Collegestraat, en deels naar de Onze-Lieve-Vrouwplein. Hierbij wordt de bestaande inspectieput op de hoek van de Collegestraat vervangen door een nieuwe betonnen inspectieput, en zal een nieuwe inspectieput worden voorzien op de bestaande buis in de Onze-Lieve-Vrouwplein.
- De RWA leiding vloeit omwille van de verplichte buffering en topografische redenen volledig af in noordelijke richting naar de bestaande riolering in de Collegestraat. Voor aansluiting op de bestaande gemengde riolering wordt een afknijpconstructie met overstort en terugslagklep voorzien. Aansluiting op het riool in de OLV straat is niet mogelijk aangezien deze buis te ondiep is gelegen.
- De site wordt voor de volledige oppervlakte voorzien van een ondergrondse hemelwaterbuffer, in vorm van inspecteerbare en reinigbare kunststof kratten. Bij de dimensionering van deze bufferinfrastructuur werden de richtlijnen gehanteerd die opgelegd werden door de stad Sint Niklaas; deze leggen binnen de stadskern van Sint-Niklaas een maximaal lozingsdebiet van 5 liter/s.ha op en een buffervolume van 340 m³/ha op.

¹ Omgeving cvba 2018.

- Er werd, met als voornaamste reden plaatsgebrek, in het ontwerp gekozen om deze buffer ook op microschaal zo dicht mogelijk bij te bron te behouden, en deze daarom over de drie koeren te verdelen in drie aparte bufferbekkens, dewelke allen aangesloten zijn op eenzelfde streng in vorm van een rioolbuis diameter 300 die middels een afknijping uitgeeft op de bestaande gemengde riolering in de Collegestraat.
- Elke afzonderlijke buffer wordt voorzien van een straatvuilfilter, een olieafscheider voorzien in een stroomopwaarts gelegen inspectieput en een ontluchting boven het bufferbekken in vorm van een geperforeerd deksel.
- Aan de hand van recente boringen op de huidige site kon een idee worden gevormd over de diepte van de grondwatertafel. Het grondwater bleek hieruit geregeld hoger te staan dan de bodem van de bufferinfrastructuur. Om geen buffering te verliezen door opstijgend grondwater en/of ongewenste drainage van het grondwater met mogelijke verzakking tot gevolg te veroorzaken zullen de ondergrondse bufferbekkens waterdicht worden afgesloten met een daarvoor aangewezen kunststof folie. Er zal bij het aanleggen van de verharding rekening worden gehouden met eventuele opstuwing.

Ter illustratie van de uitgevoerde werken worden hieronder enkele beelden toegevoegd die tijdens de werken gemaakt werden.

Fig. 1. Zicht op het bekken aan de Collegestraat (foto Interwaas).

Fig. 2. Zicht op het bekken aan het Onze-Lieve-Vrouwplein (foto Interwaas).

Fig. 3. Zicht op de aanleg van de riolering (foto Interwaas).

Fig. 4. Aanleg van de riolering aan de hoek van het plein aan het Onze-Lieve-Vrouwplein (foto Interwaas).

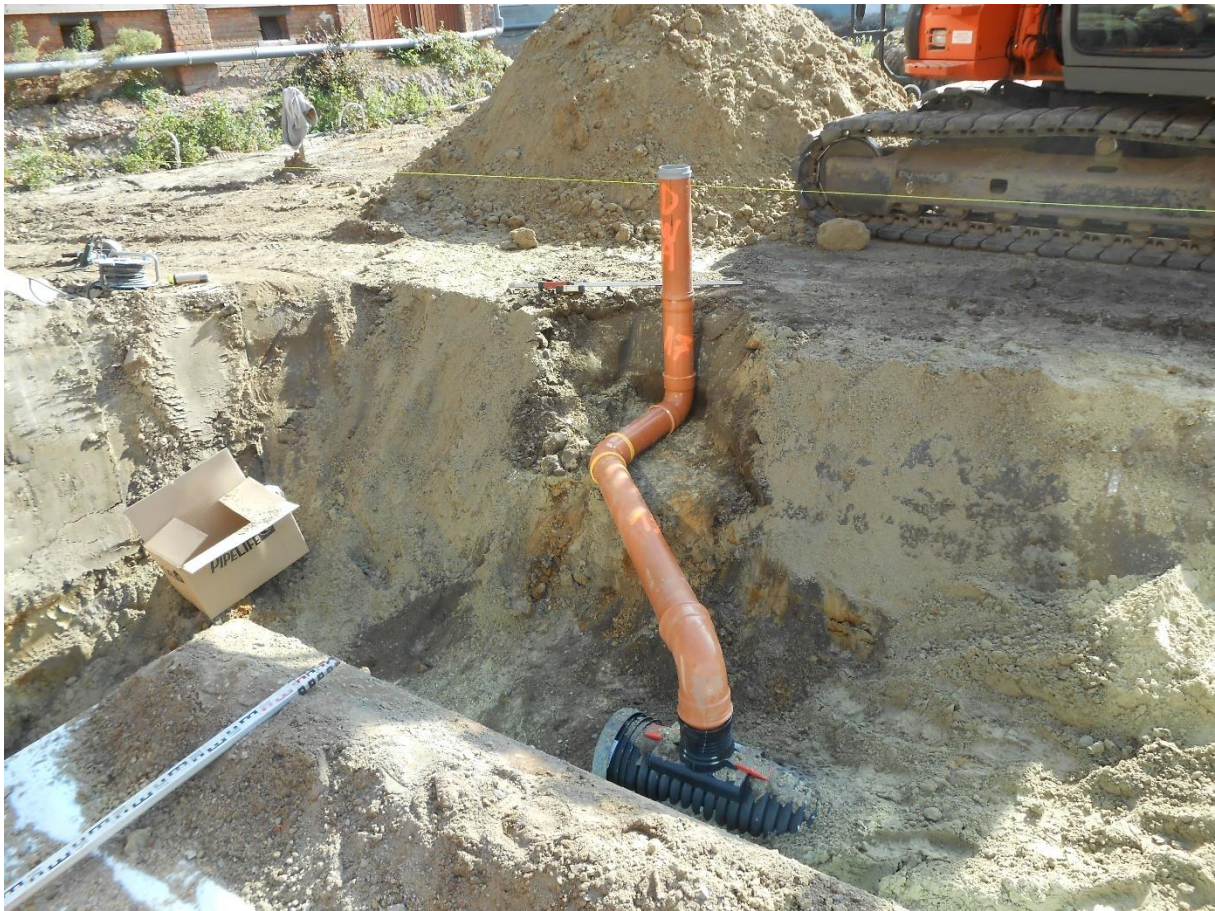

Fig. 5. Zicht op de riolering (foto Interwaas).

Fig. 6. Zicht op de huisaansluitingen bij nummers 6 en 7 (foto Interwaas).

Fig. 7. Zicht op de aanleg van de steenslagverharding (foto Interwaas).

1.4. Archeologische voorkennis

In het kader van het voorgaande traject van het huidige project werd reeds in 2012 een preadvies gegeven om de werken niet archeologisch te begeleiden (zie §2). Dit werd gevolgd door het agentschap Onroerend Erfgoed. Binnen het projectgebied werd dan ook nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het ligt niet binnen een vastgestelde archeologische zone of in een gebied waar geen archeologie te verwachten is.

De site is wel gekend bij de Inventaris Onroerend Erfgoed om volgende zaken:

- Beschermd monument:
 - ID 10783: Deel VTS-site²
- Vastgesteld bouwkundig erfgoed:
 - ID 87095: Herenhuis met katoenfabriek³;
 - ID 55242: Burgerhuizen⁴;

² <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/10783>

³ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/87095>

⁴ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/55242>

Voor een deel van de VTS-site werd ook een beheersplan opgesteld⁵.

1.5. Omschrijving van de onderzoeksopdracht

1.5.1. Vraagstelling

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 6751,44 m², hierbij zal 2316,62 m² verstoord worden.

Artikel 5.4.1 van het decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 stelt dat het bij *aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig gelegen zijn buiten archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones* verplicht is om een bekrachtigde archeologienota zoals vermeld in artikel 5.4.8 van datzelfde decreet toe te voegen aan een stedenbouwkundige vergunning met ingreep in de bodem.

Wanneer aangetoond kan worden dat:

1. Met hoge waarschijnlijkheid geen archeologisch erfgoed aanwezig is op het onderzochte terrein, of;
2. De toekomstige werken met hoge waarschijnlijkheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, of;
3. Verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken met hoge waarschijnlijkheid niet zou leiden tot nuttige kenniswinst;

Dan mag het bureauonderzoek beperkt blijven tot de analyse van de geplande werken en dat beperkte aantal doorslaggevende aspecten.

In voorkomend geval kan gesteld worden dat voldaan wordt aan voorwaarde 1.

In het kader van het bureauonderzoek met beperkte samenstelling:

- Wordt het plangebied afgebakend en beschreven;
- Wordt een beschrijving gemaakt van de geplande werken waarvoor een stedenbouwkundige vergunning of verkavelingvergunning wordt aangevraagd, de uitvoeringswijze van deze werken en de potentiële impact ervan op het bodemarchief.

⁵ <https://plannen.onroenderfgoed.be/plannen/203>

De resultaten van de analyses worden op plannen weergegeven. De resultaten van deze studies moeten toelaten een gemotiveerd advies te formuleren of er al dan niet verder archeologisch vooronderzoek moet uitgevoerd worden, inclusief de methodiek daarvoor.

1.5.2. Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek werden geen randvoorwaarden voorzien.

1.5.3. Geplande werken en bodemingrepen

1.5.3.1. Algemene omschrijving van het project⁶

De voormalige schoolsite Vrije Technische Scholen (VTS) is gelegen in de stadskern van Sint-Niklaas op een boogscheut van de Grote Markt (onder de Onze-Lieve-Vrouwtoren). De site was meer dan 100 jaar een vak- en technische school. In juni 2008 sloot de school definitief de deuren en nam de stad Sint-Niklaas samen met Interwaas het initiatief voor de realisatie van een kwaliteitsvol en duurzaam stadsvernieuwingsproject met de steun van de POD Maatschappelijke Integratie (dienst Grootstedenbeleid).

Op basis van een masterplan uit 2009 opgemaakt door Nero Architecten werden verschillende projectonderdelen (gebouwencomplexen) toegewezen aan de projectpartners: De Waasse Landmaatschappij realiseert 5 sociale koopwoningen, de Sint-Niklase Maatschappij voor Huisvesting realiseert een 15-tal sociale huurwoningen, de stad Sint-Niklaas realiseert een uitbreiding van de Stedelijke Academie voor Muziek, Woord en Dans en atelier- en workshopruimtes voor de stadsschouwburg.

Voor de renovatie, restauratie en omvorming van de bestaande gebouwen in opdracht van de ‘publieke’ partners werd eind 2013 het ontwerpteam Volt architecten – blaf – denc!-studio aangesteld.

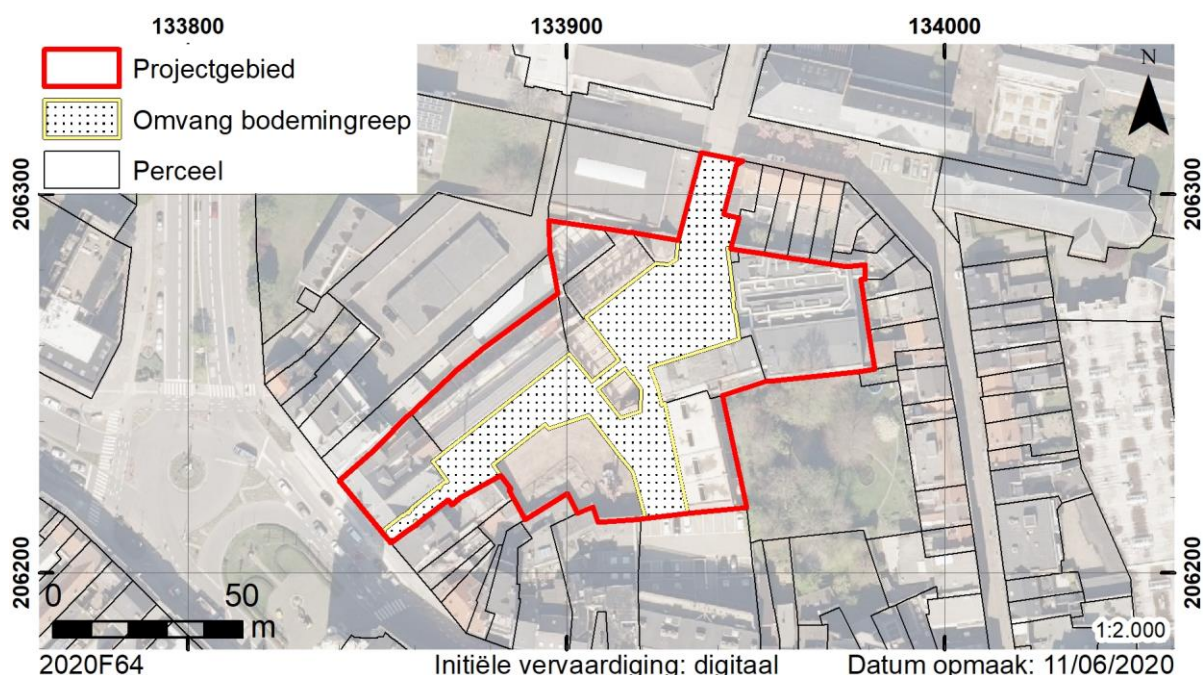
De heraanleg van het publieke domein vormt de aanleiding voor het opstellen van onderhavige archeologienota.

Het publiek domein vervult een belangrijke functie in het project. De voormalige speelplaatsen en een deel van de ruimte vrijgekomen na de sloop van minderwaardige gebouwen op de site worden als openbare pleintjes aangelegd en onderling met elkaar verbonden. De site wordt aangelegd als voetgangerszone. Gemotoriseerd verkeer is niet toegelaten op de site met uitzondering voor hulpdiensten en laden en lossen. Als ontwerper voor de publieke ruimte werd Omgeving aangesteld.

⁶ <https://www.interwaas.be/projecten/huisvesting/sint-niklaas-vts>

1.5.3.2. Concrete plannen

De huidige omgevingsvergunning heeft betrekking op de aanleg van de bovenbouw van het openbaar domein (percelen 443H2, 443N2, 443V2 en 443W2). Dit zal ingericht worden als een woonerf (plan 6).

Kaart 3. Afbakening van de zone waar de werken zullen plaatsvinden.

De verharding zal hoofdzakelijk gerealiseerd worden in kleiklinkers. Op het centrale (zuidelijke) plein zullen geocellen met vaste planten geplaatst worden.

Aan de ingang langs de Collegestraat worden meerdere heestermassieven voorzien om de weg te flankeren. Ook rondom het plein aan de Collegestraat komen dergelijke heestermassieven om de gazons en verharde ruimtes af te bakenen. De gazons op dit plein zullen intensief beheerd worden. Binnen elk perk is een ovale zone voorzien voor bol- en knolgewassen. Daarnaast worden enkele bomen voorzien. Aan de noordoostelijke rand, alsook aan de zuidelijke rand van het plein worden fietsenstallingen voorzien.

Het binnenplein aan de kant van het Onze-Lieve-Vrouwplein zal voorzien worden van vier gewapende gazons. Deze komen grotendeels boven het reeds aanwezige bufferbekken te liggen. Aan de zuidwestelijke rand van de gazons, alsook aan de zuidelijke rand worden fietsenstallingen voorzien.

Plan 4. Detail van de onderbouw op het centrale plein.

1.6. Werkwijze en onderzoeksstrategie

Voor het bureauonderzoek werd informatie verzameld aangaande de gekende ingrepen die reeds plaatsvonden binnen het projectgebied. De plannen en foto's werden bezorgd door Interwaas. Het archeologische preadvies was een intern document van de Archeologische Dienst Waasland (heden Erfpunt).

In de loop van dit onderzoek diende niet afgeweken te worden van de Code Goede Praktijk en werden geen externe specialisten geraadpleegd. Wetenschappelijk advies werd verkregen bij het team Beheer van Erfpunt.

Dit rapport schets het algemene kader van het onderzoek en bevat de neerslag van de onderzoeksresultaten. Een kopie ervan wordt in digitale vorm aangeleverd aan de opdrachtgever, het agentschap Onroerend Erfgoed en Erfpunt – team Beheer.

2. Motivatie voor de beperkte samenstelling

Het dossier aangaande de herinrichting van de voormalige Vrije Technische Scholen is reeds lopende sinds 2009. In het kader van geplande werken werd eind april 2012 door de toenmalige Archeologische Dienst Waasland een preadvies gegeven aan het agentschap Onroerend Erfgoed. Dit luidde als volgt:

De huidige VTS-site aan de Parkstraat te Sint-Niklaas beschikt duidelijk over een archeologisch potentieel. De ligging langsheen de middeleeuwse Grote Markt is hier niet vreemd aan.

De oudst gekende cartografische bron gaat terug tot de vroege 17de eeuw, nl. een ingekleurde pentekening op papier “De Plaetse van Sinte Niclaus uit 1602. Deze figuratieve perceelskaart is waarschijnlijk de oudste afbeelding van Sint-Niklaas. Zij komt voor in een kaartboek van de heer van Beveren, de hertog van Arenberg (Algemeen Rijksarchief, Brussel, Fonds Arenberg, nr. LA 4413, folio 146bis verso-146ter recto). Deze kaart lijkt aan te geven dat de site zelf toen reeds was bebouwd.

De inventaris bouwkundig erfgoed vermeld voor de site (aan de zijde van de Parkstraat): een herenhuis met katoenfabriek (ID: 15114). Gebouwencomplex met straatvleugel en twee haakse vleugels uitziend op de binnenplaats, opklimmend tot XVII (1691 gedateerd in de binnengang) met voornaamste bouwphase eind XVIII (jaarstenen 1775, 1785) en gedateerde poort 1788. Aanpassingen in 1909 (onder meer dakkapellen en driehoekig fronton aan voorgevel) bij het inrichten tot vakschool.

De site zou in 1811 zijn aangekocht door Jan Janssens die er een katoenweverij vestigde.

Omstreeks 1860 is enkel het zuidwestelijke deel van de site (aan de Parkstraat) bebouwd. Het noordoostelijke deel (met doorgang naar de Collegestraat) is nog onbebouwd.

In 1907 werd het goed verkocht en omgevormd tot Vak- en Beroepsschool Antonius, die in 1908 werd ingewijd door Mgr. Stillemans. In de 20ste eeuw werd ook het noordoostelijke deel van de site bebouwd. Enkel een smalle tuinzone achter het herenhuis bleef onbebouwd. De site bleef in gebruik als schoolcomplex tot 2008.

De omvorming van de schoolsite tot woongebied is een vrij complex project, waarbij het bestaande gebouwenbestand deels wordt bewaard (o.m. het voormalige herenhuis aan de Parkstraat), deels wordt verbouwd en deels wordt afgebroken in functie van nieuwbouw. De bestaande onbebouwde tuinzone blijft ook in het nieuwe woonproject voorzien als tuinzone.

In de gegeven omstandigheden lijkt archeologisch vooronderzoek op de VTS-site ons weinig zinvol. Indien archeologische sporen zouden aanwezig zijn, zullen ze reeds deels zijn verstoord door de bestaande bebouwing en de bijhorende (ondergrondse) infrastructuur. Vermits slechts plaatselijk zal worden gesloopt in functie van nieuwbouw zou een archeologisch vooronderzoek op deze plaatsen slechts een zeer fragmentarisch beeld opleveren van eventuele bewoning of landgebruik in het verleden.

Dit advies werd opgevolgd door het agentschap Onroerend Erfgoed, waarna de werken uitgevoerd werden zonder archeologische begeleiding. In de loop van 2012-2013 werd dan ook de complete onderbouw van het openbaar domein gerealiseerd (zie §1.3).

Aangezien de reeds gerealiseerde werken de ondergrond ernstig verstoord hebben, kan gesteld worden dat er geen archeologisch erfgoed meer aanwezig is. Daarenboven zal bij de geplande werken niet dieper gereikt worden dan de reeds verstoorde zone, waardoor sowieso geen archeologisch erfgoed (bijkomend) geroerd zou worden.

3. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Binnen het projectgebied was ten laatste tegen 1602 bebouwing aanwezig. Deze bebouwing werd tegen 1691 uitgebreid met een herenhuis en bijkomende bouwfases op het einde van de 18de eeuw. Het poortgebouw dateert uit 1788. In 1909 werd de “vakschool” ingericht, waarbij enige aanpassingen plaatsvonden. In de 20ste eeuw werd het noordoostelijke deel vna de site bebouwd, enkel de smalle tuinzone achter het herenhuis bleef onbebouwd. Tot 2008 bleef het complex in gebruik als secundaire school.

In 2012 werd een vergunning bekomen voor de herinrichting van het projectgebied. Hierbij werd onder andere de onderbouw van het openbaar domein reeds volledig gerealiseerd.

4. Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

De onderbouw van de zone die onderwerp is van de geplande omgevingsvergunning werd reeds volledig gerealiseerd in 2012-2013. Deze werken brachten reeds ernstige verstoringen van de ondergrond met zich mee, waardoor eventueel archeologisch erfgoed reeds (grotendeels) vernield zal zijn geweest.

Voor de realisatie van de bovenbouw zal nergens door de reeds verstoorde zone gegaan worden. Algemeen kan dan ook gesteld worden dat er geen archeologisch erfgoed geroerd zal worden bij de geplande werken.

5. Samenvatting

In het kader van de omvorming van de voormalige Vrije Technische Scholen te Sint-Niklaas zal een omgevingsvergunning ingediend worden voor de realisatie van de bovenbouw van het openbaar domein. Aangezien het projectgebied een oppervlakte van 6751,44 m² heeft en de geplande werkzaamheden meer dan 1000 m² zullen beslaan, is de opmaak van een archeologienota verplicht.

In het kader van het bureauonderzoek werd informatie verzameld over de historiek van het projectgebied. Op basis hiervan kan gesteld worden dat het archeologisch erfgoed binnen de zone waar werken gepland worden reeds ernstig verstoord werd en dat de geplande werken dus geen archeologisch erfgoed zullen verstoren. Omwille hiervan wordt geen verder onderzoek geadviseerd en kan het projectgebied vrijgegeven worden voor de geplande werkzaamheden.

6. Bibliografie

6.1. Geraadpleegde literatuur

INTERWAAS 2012: *Woonproject VTS in Sint-Niklaas*.

<https://www.interwaas.be/projecten/huisvesting/sint-niklaas-vts>

OMGEVING CVBA 2012: *Motivatatie nota riolering VTS Site – Sint-Niklaas (fase 1-technische werken)*.

Berchem.

6.2. Cartografische en iconografische bronnen

GDI-VLAANDEREN 2015: *DHMV-II, DTM raster 1 m*.

GDI-VLAANDEREN 2020a: *GRB*.